

Verlag 38^e partijcongres ChristenUnie

24 november 2018

Nieuwe Buitensociëteit Zwolle. Thema: 'Het goede samenleven'. Ca. 650 aanwezigen.

1. Deelsessie 'Voorbespreking moties'.

Partijvoorzitter Piet Adema en vicevoorzitter Klaas Tigelaar zitten deze vergadering voor. Ca. 150 aanwezigen. We bepalen welke moties vanmiddag plenair worden besproken en welke bij hamerslag worden afgehandeld. De andere bezoekers zijn bij deelsessies over de campagne Provinciale Staten en Waterschappen, 'Gezinskapitaal' (nieuwste publicatie WI) en 'Welkom op het congres'.

Motie 1: Moratorium in Nederland gewortelde kinderen. Vanmiddag plenair bespreken.

Motie 2: Aanpak werkende armoede

Ingediend door Don Ceder en 15 andere leden.

De indieners verzoeken dat De Tweede Kamer ChristenUniefractie in het kader van de aanpak van schulden en armoede specifiek in samenspraak met lokale fracties aandacht gaat vragen voor de groep werkende armen in Nederland en met voorstellen komt die ervoor zorgen dat deze groep beter in beeld komt en wordt geholpen.

Preadvies Landelijk Bestuur – overnemen. Schriftelijke toelichting: Dit onderwerp staat al geruime tijd op de radar van de Tweede Kamerfractie; het is goed dat dit onderstreept wordt met deze motie. Er ligt momenteel wetgeving voor om meer balans op de arbeidsmarkt te brengen, en er worden plannen uitgewerkt om kwetsbare zelfstandigen beter te beschermen. Ook is het kabinet bezig met de uitwerking van de brede schuldenaanpak. Daarnaast wordt bij debatten over financiën, het belastingplan en de koopkracht, telkens het onrechtvaardige verschil in belastingdruk tussen eenverdieners en tweeverdieners aangekaart. Veel kinderen in armoede leven in gezinnen met één werkende ouder. Bij elk van deze dossiers zal de Tweede Kamerfractie het onderwerp 'werkende armen' aankaarten. Daartoe gaat zij graag in overleg met lokale fracties.

Peiling: meerderheid voor. Voorstellen vanmiddag bij hamerslag aan te nemen.

Motie 3: Aanpak negatieve effecten kostendelersnorm

Ingediend door Don Ceder en 11 andere leden.

De indieners verzoeken dat de Tweede Kamerfractie gaat kijken naar de negatieve bijeffecten van de kostendelersnorm en hiervoor in gesprek gaat met de bestuurdersvereniging en lokale fracties om zo onrechtvaardige en ongewenste effecten van de kostendelersnorm in kaart te brengen en deze door middel van voorstellen binnen de Tweede Kamer bespreekbaar te maken.

Preadvies Landelijk Bestuur: overnemen. Schriftelijke toelichting: Hoewel het principe van de kostendelersnorm te rechtvaardigen is, zien we in de praktijk dat er negatieve neveneffecten zijn. De Tweede Kamerfractie gaat graag met de bestuurdersvereniging en lokale fracties in gesprek om deze ongewenste effecten te identificeren en aan te kaarten.

Peiling: meerderheid voor. Voorstellen vanmiddag bij hamerslag aan te nemen.

Motie 4: Eerst herindeling luchtruim voor opening Lelystad Airport

Vanmiddag bespreken.

Motie 5: Overplaatsing vluchtelingen uit Lesbos

Ingediend door Rikko Voorberg, Antonie Fountain en 21 andere leden.

De indieners verzoeken het Landelijk Bestuur en Tweede Kamerfractie: De regering te verzoeken om op zeer korte termijn onderzoek te doen naar de bilaterale overeenkomst tussen Portugal en Griekenland en te wegen of het Portugese voorbeeld navolging verdient met het oog op de humanitaire ramp die zich afspeelt op het Griekse eiland; de regering te verzoeken om ook op Europees niveau tot nieuwe afspraken te komen voor herplaatsing van vluchtelingen die op het Griekse eiland onder inhumane omstandigheden leven; zich urgent op elke wijze maximaal in te spannen de onacceptabele humanitaire situaties in vluchtelingenkampen binnen de EU te verlichten.

Preadvies Landelijk Bestuur: overnemen. Schriftelijke toelichting: Het bestuur staat achter deze motie. Deze is ook in lijn met de inspanningen van onze Tweede Kamerfractie op dit punt. Peiling: meerderheid voor. Voorstellen vanmiddag bij hamerslag aan te nemen.

Motie 6: Staatlozen

Ingediend door de leden Ceder, Streefland, Grinwis, Vonk, Kennedy, van Dijk, Kumar, Sulman, van der Heuvel en Da Costa, Van Buren en Visser.

De indieners verzoeken dat: De Tweede Kamer ChristenUnie fractie zich gaat inzetten voor spoedige sluitende wetgeving rondom staatloosheid, waarbij de staatloze die buiten eigen schuld niet kan terugkeren naar het land van herkomst (of verblijf), of de status 'nationaliteit onbekend' heeft, in Nederland zonder nodeloze vertraging of twijfel gebruik kan maken van de basisrechten genoemd in de staatloosheidsverdragen; de Tweede Kamer ChristenUnie fractie zich gaat inzetten voor een Nederlandse overheid die - bij staatloze kinderen in het bijzonder – ondersteunt bij het onderzoeken van de staatloosheid, bijvoorbeeld door contacten met ambassades en consulaten rondom papieren en vaststelling van de nationaliteit; de bestuurdersvereniging in gesprek met lokale fracties gaat om de wijze waarop lokale gemeenten staatlozen inschrijven en mogelijke oplossingen te bespreken.

Preadvies Landelijk Bestuur – overnemen. Schriftelijke toelichting: Het bestuur staat achter deze motie. Het bestuur is geïnformeerd dat er hierover wetgeving op komst is. Deze zal t.z.t. worden beoordeeld.

Peiling: meerderheid voor. Voorstellen vanmiddag bij hamerslag aan te nemen.

Motie 7: Toekomstvisie Luchtvaartsector

Ingediend door Don Ceder en 9 andere leden.

De indieners verzoeken dat De ChristenUnie het komende jaar in gesprek gaat met stakeholders uit het hele land en een duurzame, breed gedragen en toekomstbestendige partijvisie ontwikkelt voor de toekomst van de luchtvaartsector in Nederland.

Preadvies Landelijk Bestuur – overnemen. Schriftelijke toelichting: In de motie wordt terecht genoemd dat we verantwoordelijkheid dragen voor de Schepping. We moeten de uitstoot van CO2 en andere schadelijke stoffen terugdringen, ook in de luchtvaart. De luchtvaartsector is daarnaast belangrijk voor de (regionale) economie en werkgelegenheid. Het is goed om binnen de partij een visie te ontwikkelen op de toekomst van de luchtvaart. Het bestuur pakt dit graag op samen met de Tweede Kamerfractie, provinciale fracties en het WI.

Piet: Ook kijken naar mobiliteit in het algemeen. Maar tekst blijft ongewijzigd. Peiling: meerderheid voor. Voorstellen vanmiddag bij hamerslag aan te nemen.

Motie 8: Vliegact

Ingediend door Perspectief. De indieners verzoeken dat de ChristenUnie Tweede Kamerfractie en de fractie van het Europees Parlement de inhoudelijke punten van het Vliegact uitvoeren,

te weten: belast de CO2-uitstoot van elke vlucht om aangerichte milieuschade te herstellen en schonere vliegtuigen te bevorderen; hef BTW op vliegtickets om een gelijk speelveld in de transportsector te creëren; maak passagiers bewust van de milieu- en de maatschappelijke impact van vliegen, door te verplichten dat informatie over de CO2-uitstoot van een vlucht inzichtelijk wordt gemaakt bij de aankoop van een vliegticket; zorg ervoor dat de reistijd van internationale treinen wordt verkort, het reiscomfort wordt vergroot en de stiptheid wordt verbeterd; werk voor de bovenstaande maatregelen samen met buurlanden en vorm een kopgroep van gelijkgestemde landen binnen de Europese Unie.

Preadvies Landelijk Bestuur – Overnemen. Schriftelijke toelichting: Wat betreft de BTW heffing op vliegtickets: het kabinet werkt aan het zwaarder belasten van de luchtvaart, in eerste instantie via de EU op basis van het Parijsakkoord. Als dat geen resultaat heeft, komt er een nationale vliegbelasting. Daarnaast wordt gekeken naar een extra heffing op basis van "de vervuiler betaalt". Dat voorstel zorgt ervoor dat de vervuilendste en meest lawaaiige vliegtuigen zwaarder worden belast. Via deze lijn zet de ChristenUnie in op het zwaarder belasten van vliegverkeer. De motie vraagt aan de Tweede Kamerfractie om het vliegpact uit te voeren. Dit is niet aan de Kamer maar aan het kabinet. We lezen de motie als een oproep aan de fractie om zich maximaal in te zetten om de in de motie genoemde punten politiek gerealiseerd te krijgen. Met die aantekening adviseert het bestuur positief: overnemen. Peiling: meerderheid voor. Voorstellen vanmiddag bij hamerslag aan te nemen.

Motie 9: Zekerheid voor het hoger onderwijs

Ingediend door Perspectief. De indieners verzoeken dat de ChristenUnie Tweede Kamerfractie: De minister oproept te werken aan een stabiele en realistische financieringsstructuur, die aansluit bij veranderingen in het hoger onderwijs en dient als basis voor kwaliteit en stabiliteit. Hierbij dient uitdrukkelijk meer rekening gehouden te worden met de groei van het aantal studenten dan dat nu gebeurt.

Preadvies Landelijk Bestuur – overnemen. Schriftelijke toelichting: Deze motie moet worden gezien in het licht van de herziening van de bekostigingssystematiek voor het hoger onderwijs, die in het regeerakkoord is afgesproken en waarvoor nu de Commissie-Van Rijn is ingesteld. De motie sluit aan bij de inzet van de Tweede Kamerfractie en benoemt belangrijke aandachtspunten. Het bestuur adviseert daarom positief over deze motie. In debatten en schriftelijke overleggen zal de fractie aandacht vragen voor deze punten.

Peiling: meerderheid voor. Voorstellen vanmiddag bij hamerslag aan te nemen.

2. Opening congres door voorzitter Piet Adema

Piet Adema heet iedereen welkom. "We hebben wat te vieren: We hadden een hele goede uitslag bij de herindelingsverkiezingen. Het gaat goed in Nederland, maar er zijn mensen die zich buitengesloten voelen. Er is polarisatie. Het christelijke sociale gedachtegoed heeft daar een antwoord op. Daarom is vandaag het thema 'het goede samenleven'. We moeten in gesprek met elkaar én bidden voor onze bestuurders." Piet verwelkomt de gasten. Allereerst Saif-UI Malook, de advocaat van Asia Bibi. Hij wordt verwelkomd met een staande ovatie. Verder Peter Zevenbergen, voorzitter SGP, Ruth Peetoom van het CDA, Leendert de Lange van de VVD, Paul van Meenen van D66 en Jacob Geurts van het CDA. De dagvoorzitter is Harmjan Vedder, politiek assistent van Arie Slob. Herman Smits en Steven Buitinga geven muzikale medewerking.

3. Overdenking bisschop Gerard De Korte

De heer De Korte is bisschop van het bisdom Den Bosch. "Het is een vrucht van de oecumenische beweging dat ik hier mag staan. Ik lees Romeinen 13:1-7, over het gezag van

de overheid, die in dienst van God staat voor ons welzijn. Zo zou het moeten zijn, maar er zijn gruwelijke gevallen bekend waarin dat niet zo is of was. Is elke overheid door God ingesteld? Paulus leefde met een heidense overheid. Toch is de overheid geroepen ons welzijn te bevorderen. We hebben een mooi land opgebouwd, dat is reden tot dankbaarheid maar ook een erfenis die vraagt om goed beheer. Er leeft veel onbehagen en onzekerheid. We zijn steenrijk maar ook doodsbang, zeggen sociologen. Onze morele boekhouding klopt niet meer. Durven wij kritisch in de spiegel te kijken als christelijke partij? Is er niet teveel nadruk op marktwerking, neoliberalisme en kapitalisme? Naar schatting 8 à 10 procent van de huishoudens heeft te maken met armoede en schulden. Er is een onderstroom van boze en onzekere mensen, die het gevoel hebben de grip op het leven te verliezen. Dat heeft ook te maken met ontkerkelijking en in die zin ontworteling. Politici die zich laten voeden door de Bijbel moeten een rechtvaardige overheid vormen die opkomt voor kwetsbaren.”
Hij gaat voor in gebed.

Harmjan vraagt de heer Saif-Ul-Malook op het podium. “U verdedigt Asia Bibi, we zien u als een held”. Meneer Malook dankt Joël Voordewind en Peter van Dalen voor hun steun. Het oordeel Asia Bibi vrij te laten is historisch en zal verandering brengen in toekomstige religieuze vervolging, zegt hij.

4. Interview met minister Carola Schouten en minister Arie Slob

Harmjan interviewt de beide bewindslieden. Merk je dat het uitmaakt dat de ChristenUnie aan tafel zit? Carola: Wat voor mens- en maatschappijbeeld heb je? Van daaruit kom je ook als ministers tot andere keuzes. We geloven niet alleen in vrijheid in de samenleving maar zien de overheid ook als beschermende factor. Maar er zijn ook moeilijke momenten, bijvoorbeeld boeren die in de knel komen soms ook door keuzes van de politiek. Je wilt je invloed gebruiken tot rechtvaardigheid. Arie: We zoeken ook als coalitie het goede voor de samenleving. Ik beleef veel vreugde aan de bezoeken in het land. Harmjan: Zijn jullie als kabinet ook bezorgd? Carola: Eerder bereid tot daden dan het passieve ‘bezorgd’. We moeten nog veel zaken aanpakken maar het gaat ons erom dingen door te voeren die op individueel niveau echt verschil maken.

5. De Bank

Gesprek met Kim Putters (directeur Sociaal Cultureel Planbureau), Jacco Vonhof (voorzitter MKB-Nederland) en Gert-Jan Segers. Kim: Ik voel het als mijn opdracht de ontwikkelingen in de samenleving over een langere periode onder de aandacht te brengen. Gert-Jan noemt Kim het geweten van de kabinetsformatie (“de Kim Putters-toets”), steeds met aandacht voor die 10 procent mensen in armoede. Er zijn kloven in de samenleving en dat onderstreept het SCP ook. Voor wie doen we het en komt het aan bij die mensen? Kim: Wij proberen in kaart te brengen welke hulpbronnen mensen hebben om hun plek in te nemen. Voor 70% gaat dat goed, maar 30% heeft problemen. Mensen zijn onzeker over hun pensioen en er is een groep met onbehagen en pessimisme. Het kabinet heeft geprobeerd deze analyse te doorgronden en dat is vertaald in het Regeerakkoord. Nu is het de uitdaging samenhang in het kabinetsbeleid aan te brengen. Gert-Jan: We willen nu bijvoorbeeld de kloof tussen vaste contracten en flexcontracten verkleinen. Maar het is inderdaad de uitdaging in de veelheid van onderwerpen soms een stap terug te doen en het geheel weer te overzien. Jacco: Er is naast een Kim Putters-toets ook een MKB-toets nodig, pakken je maatregelen goed uit? We proberen aan knoppen te draaien, maar we missen een groep voor wie dat geen effect heeft. Kim: Bijna een miljoen mensen leven in armoede, dat aantal daalt, maar de schulden van mensen lopen op. Gert-Jan: Er is een groep die het redt, maar bij de volgende storm niet meer. We investeren bijvoorbeeld in Schuldhulpmaatje. We moeten een bodem leggen onder

de hele arbeidsmarkt, dat is een grote opgave. Jacco: Er is veel waardering voor het MKB, die veel investeren in de samenleving, bijvoorbeeld in verenigingen. De overheid kan ons helpen door de loonkosten te verlagen. En werken moet weer gaan lonen. Gert-Jan: Wij proberen de lasten op arbeid te verlagen. De deelnemers praten verder over het poldermodel; werkt het nog? Gert-Jan: We moeten vaker met de oppositie praten. En als overheid een partner zijn voor initiatieven zoals wooncoöperaties. Maar dat zijn vaak hoger opgeleiden, hoe krijgen we andere groepen daarbij? Kim: Dat klopt, en daarmee is de overheid blijvend verantwoordelijk voor de meest kwetsbare mensen en ook dat zij de weg naar zorgklokken weten te vinden.

Harmjan kondigt een collecte aan voor het werk van de ChristenUnie.

6. Presentatie kandidatenlijst Eerste Kamer

Harmjan vraagt Anja Haga naar voren, voorzitter van de selectiecommissie en bedankt de commissieleden voor hun werk. We gaan stemmen over deze lijst met handopsteking: niemand is tegen, niemand onthoudt zich, de zaal stemt in grote meerderheid voor deze lijst. De top 5 wordt op het podium genodigd. Lijsttrekker Mirjam Bikker wordt gevraagd naar haar verwachtingen, zij hoopt op 3 of 4 zetels.

Er wordt een filmpje getoond over de herindelingsverkiezingen van 21 november en de prachtige uitslag.

7. Toespraak partijleider Gert-Jan Segers

"Ik ben dankbaar voor onze partij en voor Mirjam Bikker en de andere kandidaten voor de Eerste Kamer. En dankbaar voor scheidend Eerste Kamerlid Roel Kuiper en het werk dat hij heeft gedaan. En voor de uitslag van de herindelingsverkiezingen en voor het werk van de kandidaten en campaigners. Ik ben ook blij met het team in Den Haag. We maken verschil, er gaat geen week voorbij of er valt een cruciale beslissing die anders was uitgekapt als we er niet hadden gezeten. Een jaar geleden was er een maatschappelijke discussie over voltooid leven, en wij hebben daar een alternatief naast gelegd, 'waardig ouder worden', met veel steun van maatschappelijke partijen. Al die punten zijn in het Regeerakkoord terechtgekomen en worden ook in lokaal beleid uitgevoerd. Ik ben ook dankbaar voor u allen, voor steun en feedback. Maar ik weet dat regeringsdeelname niet alleen een feest is. Er zitten in een Regeerakkoord altijd compromissen en bittere pillen. We hebben een schikking getroffen over het kinderpardon, er is een meerderheid die dit wil inperken en wij hebben het zo kunnen houden als is het nu is. Daarna zijn we naar een bijeenkomst geweest van kinderen om wie het ging, en dat was een moeilijk bezoek. Je moet de mensen om wie het gaat in de ogen kijken. Er ligt nu een motie van Hayarpi Tamrazyan, en daar zie ik de hartenklop van onze partij en van onze fractie in. En wat de stemming ook zal uitwijzen, ik hoop dat u aanneemt dat wij elke stap die we kunnen zetten ook zetten als dat mogelijk is. Deze week hebben we een motie ingediend dat de discretionaire bevoegdheid van de staatssecretaris blijft, zodat er altijd ruimte voor barmhartigheid blijft. We zullen ons ook achter de schermen blijven inzetten.

Moeten we hier een streep trekken? We zijn verantwoordelijk voor de compromissen die we sluiten maar doelbewust aan de zijlijn blijven staan is ook een verantwoordelijkheid. Wat gebeurt er dan zonder ons? Als er cruciale beslissingen vallen en je bent er niet bij, daar ben je ook verantwoordelijk voor. We hebben wel iets bereikt in bijvoorbeeld humaan vluchtelingenbeleid, dat zijn we kwijt als we uit het kabinet stappen. Soms is iets doen slechter dan niets doen.

Onze idealen reiken veel verder dan het regeerakkoord en daarom blijven we kijken naar groepen voor wie we in de bres willen springen. We willen strijden tegen neoliberalisme en

een christelijk sociaal alternatief ernaast zetten. Nu gaat het om jongeren. Jongeren van nu hebben meer studieschuld, minder kans op een vaste baan of een betaalbaar huis, ze zijn meer vermoeid en belast. Twintig procent zegt nu al dat ze in een burn-out zitten. Onze jongeren zijn kwetsbaar. Ze zijn opgegroeid met 'je kunt alle kansen pakken', maar het gaat niet altijd voor iedereen goed. We moeten voor hen opkomen. Jongeren moeten niet volgehouden worden met schulden. Ik zou willen dat het leenstelsel zijn langste tijd heeft gehad. We gaan praten met jongeren, een manifest schrijven en een alliantie bouwen, net als met waardig ouder worden.

Ik wil ook Peter van Dalen noemen, opnieuw lijsttrekker voor de Europese verkiezingen, en zijn inzet voor godsdienstvrijheid en inzet voor Asia Bibi. En meneer Malook: U bent een moedige man. Wij baden vanuit veiligheid voor Asia, maar u deed het met gevaar voor uw leven en wij danken u daarvoor.

Europa moet dienstbaar worden aan mensen, een sociaal en duurzaam Europa dat de lidstaten aanmoedigt CO2 uitstoot te limiteren. Veel zegen gewenst in de campagne.

Hier zijn wij, beschikbaar om tot zegen te zijn, op hoop van zegen."

We bidden voor de lunch en zingen een lied.

8. Lunch

9. Huishoudelijk deel

Onder leiding van Klaas Tigelaar.

1. *Verslag partijcongres 9 juni 2018*

Dank aan de meelezers Arina Havinga en Koos de Vries. Het verslag is vastgesteld.

2. *Voorstel contributieverhoging*

Schriftelijke toelichting vooraf: Op het Uniecongres van 24 april 2010 is de laatste contributiewijziging voor de leden van de ChristenUnie vastgesteld, waarbij de contributie in 2011 en 2012 in twee stappen is verhoogd. In de zeven jaar daarna is het contributiebedrag constant gebleven. Gezien de onverminderde ambities van de partij en gezien de algemene kostenstijging stelt het bestuur voor om de contributie voor de ChristenUnie in 2019 en 2020 te verhogen met € 2,50 per jaar voor een hooflid die per automatische incasso betaalt. Fred Ruiten komt op het podium om het toe te lichten. Het congres stemt er mee in.

3. *Stemming over moties*

We hebben vanmorgen de moties besproken en we stellen voor alle moties behalve 1 en 4 bij hamerslag aan te nemen. Het congres stelt dit met een applaus vast.

Motie 1: Moratorium uitzetting van in Nederland gewortelde kinderen

Ingediend door: Hayarpi Tamrazyan, Antonie Fountain en ca. 140 leden alsmede door Perspectief – ChristenUnie jongeren, ChristenUnie Afdeling Haarlem, ChristenUnie Afdeling Katwijk, ChristenUnie Afdeling Utrecht, ChristenUnie Afdeling Culemborg, ChristenUnie Afdeling Haarlemmermeer.

De indieners verzoeken het Landelijk Bestuur en Tweede Kamerfractie het fractiestandpunt in te nemen dat een moratorium op het uitzetten van in Nederland gewortelde kinderen nodig is, gezien de feitelijke werkelijkheid, in ieder geval totdat het onderzoek van de staatssecretaris is afgerond, en actief hiervoor te pleiten bij de andere regeringspartijen en de staatssecretaris; er bij de staatssecretaris op aan te dringen om als onderdeel van het aangekondigde

onderzoek expliciet te laten uitzoeken welk eigen aandeel het eigen handelen van de Staat heeft in de duur en/of stapeling van asielprocedures; alle mogelijke inspanningen te doen om na de afronding van het onderzoek van de staatssecretaris er zorg voor te dragen dat de rechten van het kind worden nageleefd bij asielverzoeken van in Nederland gewortelde kinderen. Toelichting van de indieners bij deze motie: Deze motie is geen oproep het regeerakkoord open te breken of de coalitie op te blazen. Deze motie is wel een erkenning van het nieuwe feit dat de staatssecretaris een onderzoek ingesteld heeft. Deze motie stelt de - aan alle kanten redelijke - vraag aan de fractie om zich héél hard te maken voor een moratorium tot het onderzoek klaar is.

Preadvies Landelijk Bestuur: Oordeel congres. Schriftelijke toelichting: Het is bekend dat de ChristenUnie zich op alle niveaus steeds met hart en ziel inzet voor het lot van migranten en hun kinderen. Dat geldt zeker voor de Tweede Kamerfractie. Daarmee geven we handen en voeten aan onze opdracht om te zorgen voor mensen in nood en aan hen goede opvang en bestaanszekerheid te bieden. Daarom heeft de Tweede Kamerfractie van de ChristenUnie, en in het bijzonder Joël Voordewind, er tijdens de formatie bijvoorbeeld voor gezorgd dat er kleinschalige opvang voor asielzoekers wordt gerealiseerd en dat we in Nederland stoppen met het gesleep en verhuizingen van asielkinderen. Er komt begeleiding en nieuwe screening voor hen die niet terug kunnen naar het land van herkomst via de regeling landelijke voorziening vreemdelingen en er wordt bijna 2 miljard extra uitgetrokken voor opvang in de regio en het bieden van perspectieven voor met name jongeren in migratielanden. Onze zorg en aandacht gaat dus uit naar de meest kwetsbaren. Daarom vinden we het erg belangrijk dat er een regeling is voor de langdurig verblijvende kinderen (kinderpardon), een regeling die er na jarenlange inzet van de ChristenUnie ook is gekomen. De ChristenUnie wil de regeling echter graag verruimen, omdat deze voor nog te weinig langdurig verblijvende kinderen een oplossing biedt. Ook tijdens de formatie is dit onderwerp van gesprek geweest. D66 en ChristenUnie willen verruiming van deze regeling, CDA en VVD willen de regeling afschaffen. Ook in de Kamer is helaas een meerderheid voor het afschaffen van het kinderpardon. In het regeerakkoord is afgesproken de regeling onverkort te houden zoals die nu is. Hierdoor zijn er nog steeds, weliswaar naar onze mening te beperkte, mogelijkheden om in bijzondere gevallen kinderen met hun gezinnen een veilig bestaan te bieden in Nederland. De ChristenUnie is intensief betrokken bij deze gezinnen. Soms voor de schermen, dikwijls achter de schermen. De motie vraagt om, lopende de onderzoekscommissie naar het verkorten van procedures, geen gewortelde kinderen uit te zetten. Enerzijds vindt het bestuur dat in het licht van het bovenstaande een sympathiek en op zich begrijpelijk signaal. Hierdoor wordt het onderzoek van de commissie immers ook serieus genomen. De fractie heeft ook bij de staatssecretaris aangedrongen op terughoudendheid met het terugsturen van gewortelde kinderen in deze periode. Anderzijds beseft het bestuur dat er in de coalitie maar ook in de Tweede Kamer op dit moment met de ChristenUnie geen meerderheid is om tot een uitzetstop te komen. Het is reëel om van de Tweede Kamerfractie te verwachten dat zij op aangelegen momenten binnen de coalitie en de Kamer zal doen wat zij kan om onze idealen met betrekking tot het kinderpardon dichterbij te brengen, zonder afbreuk te doen aan gemaakte afspraken in het regeerakkoord. Dit zeggen we omdat we ook geen ontorechte hoop willen bieden. Niet aan het congres, niet aan de kinderen om wie het gaat. Alle voors en tegens overwegende laten wij in dit geval het oordeel over aan het congres.

Indiener: Esther Kaper licht de motie toe namens Hayarpi, die hier niet kan zijn. De TK-fractie mag deze motie zien als een steun en aanmoediging, we weten dat zij zich inzetten voor asielkinderen. Insprekers: Jan Anne Bos heeft enkele taalkundige opmerkingen. En hij vindt het woord 'kinderpardon' misleidend, want ze hebben niks misdaan. Inspreker: Een moratorium is uitstel, of willen de indieners eigenlijk afstel? Moeten de betrokken families nog

langer in onzekerheid zitten? En waarom is er geen preadvies, op welke manier kunnen wij als leden de partijlijn ondersteunen? Gert Schouwstra: Sommige uitgezette families hebben ook nog eens schulden omdat ze toeslagen terug moeten betalen. We hebben het over een topje van de ijsberg dat zichtbaar is. Laten we inderdaad uitstellen tot het onderzoek klaar is. Annebeth Roor: We hebben bereikt dat het kinderpardon is behouden, maar wat betekent het als zoveel aanvragen worden afgewezen? Een groot deel van de samenleving komt hierover in opstand. In deze huidige toestand moet je mensen niet uitzetten. Laten we als partij laten zien waar we voor staan. Henri Jansen voegt ook iets aan de discussie toe. Ben Bloem, fractievoorzitter Apeldoorn: Er is een autolampje gaan branden en dat leidde tot een onderzoek. Dit lampje betekent voorlopig niet doorrijden.

Reactie Landelijk Bestuur, Piet Adema: Dit leeft in de partij, we behoren om te zien naar kwetsbare mensen, hier klopt ons hart. We hebben geprobeerd in de formatie veel binnen te halen, in een situatie waar ze eigenlijk van het kinderpardon af wilden hebben we het behouden. In beleid en in individuele gevallen voor en achter de schermen proberen we iets voor die mensen te betekenen. In de motie wordt gevraagd om iets logisch: Als je een onderzoek start naar procedures dan bied je ruimte en zet je even een stop op uitzettingen. Het is een historische motie, nooit eerder is een motie ondertekend door 140 mensen. We willen alles uit de kast halen om er te zijn voor onze naasten. Maar we zitten in een kabinet en in een Kamer met een rechtse meerderheid. Als je alles loslaat neemt die meerderheid het over en waar kom je dan? We willen mensen geen valse hoop bieden in deze realiteit. Als het uitstel wordt is er geen afstel. Vanwege ons dilemma geven we daarom geen preadvies. We zijn warm voor de motie, maar willen geen valse hoop geven. Ook krijgt een motie geen 1 op 1 effect in de coalitie. U mag daar een keuze in maken.

Esther Kaper: Wij begrijpen de reactie van het bestuur en hopen dat het congres een keuze durft te maken. Het woord 'kinderpardon' hebben we laten staan omdat het een ingeburgerd woord is, maar misschien is het niet de juiste term, dat is onderwerp van onderzoek.

Stemming:

Voor: 488

Tegen: 37

Onthouding: 14

De motie is aangenomen. Piet: De Tweede Kamerfractie begrijpt dit signaal goed. Maar geef hen de tijd en ruimte op hun manier en op hun tijd te proberen aan de slag te gaan met deze motie.

Motie 4: Eerst herindeling luchtruim voor opening Lelystad Airport

Ingediend door lokale afdelingen Oldebroek en Ede.

De indieners verzoeken dat de ChristenUnie zich maximaal zal inzetten op het proces van luchtruimherziening en pas akkoord zal gaan met opening Lelystad Airport wanneer duidelijk is dat geen laagvliegroutes meer nodig zullen zijn; de ChristenUnie zich zal inspannen om te zoeken naar een andere/extra economische impuls voor Lelystad en omgeving.

Preadvies landelijk bestuur: overnemen

Schriftelijke toelichting en interpretatie: Een luchtruimherziening is nodig om Lelystad Airport een volwaardig functionerende luchthaven te laten zijn. Dat is al bekend sinds het besluit in 2008 dat Lelystad Airport er zou komen. De luchtruimherziening zou in 2015 klaar zijn. Lelystad zou open gaan in 2018. Dat is niet gebeurd. De luchtruimherziening is door de huidige minister in gang gezet en de komende jaren vindt stap voor stap verbetering plaats. Startdatum voor Lelystad is nu op zijn vroegst in 2020. De laagvliegroutes zijn volgens de

luchtverkeersleiders uiterlijk 2023 weg. Inmiddels is het verdwijnen van de laagvliegroutes als nadrukkelijke voorwaarde meegegeven en hebben de luchtverkeersleiders dit ook als hoogste prioriteit benoemd. In de tussentijd (tot 2023) zullen vliegtuigen ook vaak direct kunnen doorstijgen, alleen kan niet worden aangegeven hoe vaak wel en hoe vaak niet. Dat is en blijft een onbevredigende situatie. Daarom is er voor gekozen dat, als Lelystad zou open gaan vóór 2023, het aantal vliegbewegingen lager is dan oorspronkelijk het plan was. De mensen in Gelderland, Overijssel, Friesland en Drenthe zijn anderhalf jaar geleden overvallen door de laagvliegroutes. De Tweede Kamer fractie zet in op herstel van vertrouwen bij de burger en daarvoor is een zorgvuldig proces nodig. Er moet helderheid zijn dat de laagvliegroutes verdwijnen en dat overlast zoveel mogelijk wordt beperkt. Idealiter zijn de laagvliegroutes weg of worden ze zo weinig mogelijk gebruikt, zodra Lelystad opengaat. In ieder geval moet de overlap in tijd zo kort mogelijk zijn, de overlast zoveel mogelijk worden beperkt en moeten alle vliegtuigen uiterlijk 2023 ongehinderd kunnen stijgen en dalen zonder gebruik van laagvliegroutes. Als derde moet er een mogelijkheid gecreëerd worden dat Lelystad gaat functioneren als overloopluchthaven voor Schiphol. Vliegbewegingen op Lelystad zijn vluchten die verhuizen van Schiphol naar Lelystad en niet nieuwe vluchten die voortkomen uit autonome groei. Daar zet de ChristenUnie zich maximaal voor in. Als daardoor Lelystad verdere vertraging zou oplopen, zal de fractie zich bovendien graag inzetten om mee te helpen aan de verdere economische groei van Lelystad en omstreken. Als de motie zo gelezen mag worden, adviseert het bestuur positief, dus overnemen.

Egbert Jan Ruitenbergh, namens afdeling Oldebroek: Naast de indienende afdelingen zijn er nog meer afdelingen die de motie ondertekenen, hij noemt er ca. 6. Wij vinden dat de besluitvorming niet transparant is geweest. Vliegen over woonkernen gaat wel gebeuren en dat was niet beloofd. Er is weerstand en wantrouwen. Het is geen kritiek op de Tweede Kamerfractie, ze zijn scherp op de feiten en benaderbaar en eerlijk, maar we willen een markering onder welke voorwaarden het vliegveld open kan. We voelen ons erin gezogen. We willen geen laagvliegroutes. Insprekers: Elly van Wageningen (CU-wethouder in Lelystad): Ik wil deze motie ontraden. We willen een betrouwbare overheid, we willen vluchten verplaatsen van Schiphol naar Lelystad en daar is een democratisch besluit over geweest. Er is al gebouwd, we verwachten werkgelegenheid. Ook is het duurzaam: je verplaatst vluchten naar waar minder mensen wonen en we bouwen duurzaam. Lelystad Airport zou een economische impuls zijn die we hard nodig hebben. Daar zijn niet veel gelijkwaardige alternatieven voor te bedenken. De toezegging is al gedaan dat er aansluiting komt op hoge vluchtroutes. Deze motie is overbodig en zorgt voor onrust bij bedrijven. Gert Schouwstra: Mensen worden onrustig van de laagvliegroutes en deze motie komt aan die onrust tegemoet. Als de duiding is drie jaar overlast en daarna is het over, dan zou ik voor stemmen. Jannine van der Pol, CU-fractielid Elburg: Wij maken ons zorgen over overlast en milieubelasting. De proefvlucht wees uit dat er meer lawaai was dan er was berekend. We hopen dat vliegbanen in zee ook overwogen worden. Jan Anne Bos: Er moet staan '100 kilometer lang laag vliegen'. Nog een inspreker: Laagvliegroutes geven milieuschade.

Reactie Landelijk Bestuur, Piet: Er is sinds 2008 een procedure bezig om Schiphol te ontlasten. Er moet iets gebeuren en de keuze is op Lelystad gevallen. Inmiddels zijn er al zaken gebouwd. Het is ook van belang voor Lelystad. De procedure is zorgvuldig verlopen maar uiteindelijk is men overvallen door laagvliegroutes en mensen hebben daar zorgen om en de TK-fractie neemt die serieus. De herziening van het luchtruim is ingezet zodat vliegtuigen zo snel mogelijk hoog kunnen vliegen. Eppo Bruins heeft erop ingezet dat laag vliegen niet meer hoeft in 2023 als de herziening klaar is. Tot die tijd is er een overgangssituatie en we doen er alles aan overlast te beperken in die tijd, hoewel de vraag is of het te voorkomen is. En bij uitstel willen we economische impulsen stimuleren in Lelystad.

Met deze interpretatie zeggen wij: overnemen. Egbert Jan Ruitenbergh (indiener): De zinsnede moet inderdaad zijn '100 km lang laagvliegen' en niet '100 km laagvliegen'. Wij denken aan een half jaar of jaar uitstel. We begrijpen dat die werkgelegenheid er moet komen, en wij willen ook een oplossing voor Schiphol. We moeten niet hoeven kiezen tussen economie en welzijn van mensen. We willen de TK-fractie steun geven in het goede werk dat ze doen. We gaan mee in de uitleg en interpretatie van het Landelijk Bestuur.

Stemming:

Voor: 410

Tegen: 111

Onthouding: 30

De motie is aangenomen.

Intermezzo: Kees Posthumus met politieke fitness.

4. Bespreking beginselverklaring, inclusief behandeling amendementen

Het Landelijk Bestuur stelt aan het partijcongres van 24 november 2018 voor: Om de beginselverklaring, na verwerking van eventueel aangenomen amendementen, vast te stellen ter vervanging van het huidige kernprogramma en om in de bewilligingsverklaring en andere partijdocumenten het woord 'kernprogramma' te vervangen door 'beginselverklaring'.

Er zijn drie amendementen ingediend.

Amendement 1: Bescherming en ordening van alle huwelijken

Ingediend door Walter Brands en 11 andere leden.

De indiener stelt voor om de alinea 'God heeft al in het begin het huwelijk ingesteld. Deze publieke verbintenis tussen man en vrouw is uniek en waardevol. De overheid erkent en beschermt het huwelijk naar deze oorsprong en betekenis. In haar bescherming en ordening heeft de overheid oog voor hen die niet of niet meer gehuwd leven.' (Beginselverklaring, pagina 5, Huwelijk) te wijzigen in 'God heeft al in het begin het huwelijk ingesteld tussen man en vrouw. Het huwelijk als publieke verbintenis is uniek en waardevol. Heden ten dage staat het huwelijk ook open voor geliefden van hetzelfde geslacht. De overheid erkent en beschermt het huwelijk naar zijn oorsprong en betekenis. In haar bescherming en ordening heeft de overheid oog voor alle gehuwden en voor allen die niet of niet meer gehuwd leven.'

Het preadvies van het Landelijk Bestuur is: Ontraden. Schriftelijke toelichting: De beginselverklaring begint in deze passage over dienstbaar samenleven met het politieke principe dat de overheid de ruimte om duurzame relaties te kunnen onderhouden beschermt. Deze bescherming geldt voor iedereen. De verklaring onderstreept dat de toewijding van mensen aan de relaties in hun leven een zaak is van onze persoonlijke verantwoordelijkheid. De beginselverklaring (en onze partij) zijn gefundeerd op de overtuiging dat geloof niet losstaat van politiek. In de ordening van de samenleving doen waarden en normen ertoe. In de Bijbelse lijn, van Oude en Nieuwe Testament, speelt het beeld van het huwelijk tussen man en vrouw een centrale rol. Het huwelijk als publieke verbintenis tussen man en vrouw is uniek, van grote maatschappelijke betekenis en het beschermen waard. Het bestuur staat voluit voor dit Bijbelse principe en ideaal, zoals de ChristenUnie dat altijd heeft gedaan. Het ontraadt daarom dit amendement, dat in onze beginselen het huwelijk tussen man en vrouw gelijk stelt aan andere relatievormen. De beginselverklaring wil in alle openheid onze principes en idealen laten zien. Vanzelfsprekend vragen idealen altijd een vertaling naar de maatschappelijke realiteit van vandaag, zoals gebeurt in verkiezingsprogramma's. Met de

indieners is het bestuur van mening dat LHBT'ers in vrede en vrijheid moeten kunnen leven. Geaardheid wordt daarom expliciet genoemd in het nondiscriminatiebeginsel van de beginselverklaring (onder 'deel de vrijheid'). In diezelfde geest is in het verkiezingsprogramma van onze partij en in het regeerakkoord het voorstel opgenomen geaardheid op te nemen in artikel 1 van de grondwet. Tot slot wil het bestuur aangeven dat auteur en klankbordgroep, ook op dit belangrijke thema, zorgvuldig hebben willen zoeken naar formuleringen. Specifiek over dit thema hebben verschillende gesprekken met leden plaatsgevonden. Naar aanleiding daarvan is de tekst van het oorspronkelijke voorstel (besproken op het partijcongres juni 2018) ook aangescherpt. Concluderend: het bestuur ontraadt de koerswijziging die dit tekstvoorstel tot gevolg heeft.

Inspreker Kees Smits heeft enkele opmerkingen over de beginselverklaring: Pagina 4 'het Koningshuis symboliseert verbondenheid', betekent dit dat de Koning alleen maar een symbool is en niet het staatshoofd? Verbonden met Israël, volk en land van Gods eerste verbond? Dat geeft verwarring over het Oude en Nieuwe verbond. Pagina 9: Scheiding van kerk en staat. Toevoegen: dit betekent geenszins scheiding tussen christelijk geloof en politiek. En pagina 10: abortus is een onbegaanbare weg. Wordt hier niet bedoeld (na de uitzonderingen) een 'begaanbare weg'?

Piet: Eigenlijk zijn het amendementen maar die zijn niet ingediend dus nu zijn het opmerkingen. Ja, de Koning is staatshoofd dus we bedoelen dat er niet mee. Scheiding kerk en staat wordt inderdaad vaak uitgelegd als scheiding politiek en geloof, dat betekent het niet. Die onbegaanbare weg: Uitgezonderd bij levensbedreiging, is abortus een onbegaanbare weg. Dus het staat er goed. Wat zei u precies over Israël? Kees: Israël op pagina 7: Israël volk en land van Gods eerste verbond. Liever Gods verbond, om discussie 1^e en 2^e verbond te voorkomen. Piet: We bedoelen dat God met Israël begonnen is, dat willen we uitdrukken. Kees: U geeft er een bepaalde uitleg aan die bevredigend is, maar de tekst zelf is niet bevredigend. Ik vind dat je die interpretatie in de tekst moet zetten. Piet: Bij abortus staat het er goed. Ik probeer geen draai aan de tekst te geven maar duiding. God is begonnen met het volk Israël, dat betekent het eerste verbond. Verder: De hele beginselverklaring drukt uit dat geloof en politiek samengaan, we willen juist uitdrukken dat geloof ons drijft tot politiek bewegen.

Walter Brands over amendement 1: Ik geloof in God en in de Bijbel. Ik worstel met de Bijbel als het gaat om homoseksualiteit en huwelijk. Is de Bijbel er duidelijk over? Ik denk dat God geen bezwaar heeft tegen een huwelijk van mensen van gelijk geslacht. Ik zie veel kerken met dit thema worstelen. Mogen vele christenen met mij geloofsvrijheid hebben en tot een overtuiging komen en mogen kerken deze zoektocht in vrijheid uitvoeren? Is de CU een partij voor iedereen die vanuit Gods woord willen leven?

Gert Schouwstra: Dit onderwerp is een worsteling. Ik vond het amendement een punt hebben. De CU is geen voorstander van het homohuwelijk maar wil de LHBT-groep wel beschermen. In de tekst staat nu: De overheid beschermt het huwelijk en ongehuwden, maar het homohuwelijk staat niet in die bescherming. Ik wil het amendement niet steunen maar kan met deze tekst ook niet instemmen.

Gijsbert Steenbeek: We hoeven het niet altijd met elkaar eens te zijn maar laten we het gesprek blijven voeren. Maar het gaat voor LHBT niet over 'eens zijn', maar ook om het recht om zelf invulling te geven, met God, aan hun leven. De beginselverklaring moet ruimte laten dit gesprek gelijkwaardig te voeren. Daarom wil ik het amendement steunen.

Henri Jansen: Ik denk dat God bedoeld heeft dat het huwelijk tussen man en vrouw is.

Albert van Hemmen: De opdracht in de Bijbel was dat een man een vrouw zoekt en die worden één, in Leviticus staat glashelder dat een relatie van man en man niet goed is.

De heer Kruizinga: In pastoraat ontmoet ik mensen van gelijk geslacht die jaren bij elkaar zijn, zij hebben liefde en trouw in hun relatie. Zij hebben soms pijn omdat ze anders zijn.
Robbert-Jan van de Werken: Als je niet weet welke kant je op moet, moet je niet zomaar een richting kiezen. In dit amendement maken we een keuze terwijl we weten dat hierover veel verschil van mening is. In dit land mogen mensen van gelijk geslacht trouwen en wij denken er in de partij anders over. We moeten naar een oplossing zoeken die verder gaat dan een soort tussenpaus als in de beginselverklaring. De spanning tussen christelijke traditie en burgerlijk huwelijk is een realiteit. Dan liever een einde maken aan het burgerlijk huwelijk.

Reactie van het Landelijk Bestuur, Piet: We hebben bij het schrijven van het document deze spanning gevoeld en daar met veel mensen over gesproken. De overheid is gehouden om de inrichting van de samenleving te beschermen, inclusief relaties, dat geldt ook voor het homohuwelijk. Vandaar dat we beginnen in de beginselverklaring met zinnen over 'de overheid beschermt de ruimte om relaties te kunnen onderhouden, ook alle veelkleurige relaties die er zijn. De bescherming gaat iedereen aan.'

Dit is een beginselprogramma; dit zijn onze idealen. In verkiezingsprogramma's ga je meer in op de realiteit en wat je daarvan vindt. Maar dit is ons vertrekpunt, ons ideaal. Het huwelijk tussen man en vrouw is vanuit onze traditie en principes het ideaal. Maar dat betekent niet dat we geen inclusieve tekst hebben, alle relaties komen er in voor. Als het amendement beoogt een groep die niet beschreven is te benoemen dan zeg ik: Die groep is wel beschreven. Wij denken dat het amendement het huwelijk tussen man en vrouw en dat tussen mensen van gelijk geslacht gelijk stelt. Dat vinden wij een principiële koerswijziging. We staan voor een inclusieve samenleving en bescherming van de LHBT. Maar het gaat hier om het principe dat we het huwelijk tussen man en vrouw als uitgangspunt nemen.

Walter Brands: Wij hebben het Bijbelse geloof dat het huwelijk verschillende vormen kent. Het bestuur zegt: Huwelijk is tussen man en vrouw. Ik vind dat deze tekst christenen buitensluit. In kerken worden huwelijken tussen gelijk geslacht soms wel gezegend en wij in de politiek nemen een ander standpunt in. Als je een opsomming hebt en je vergeet een groep dan bedoel je daar iets mee, dat is een statement.

Gert Schouwstra: De zin 'in haar bescherming ook voor niet meer gehuwden' zou weg kunnen.

Piet: Wat betreft de positie van de kerk: Een christelijke partij gaat zelf op zoek naar haar wortels, we kijken niet naar kerken, maar komen tot een eigen afweging. Het is ook niet zo dat veel kerken het homohuwelijk inzegenen zoals het huwelijk tussen man en vrouw. De positie van niet gehuwden noemen we om de alleengaanden ook te noemen, om zo inclusief mogelijk te beschrijven. Wij ontraden dit amendement.

Stemming:

Voor: 118

Tegen: 314

Onthouding: 72

Het amendement is niet aangenomen.

Amendement 2: Klimaat en leefbaarheid

Ingediend door de lokale afdeling Veenendaal.

De indiener stelt voor om de alinea 'Wij dienen allen met kracht te kiezen voor duurzaam handelen. Als we als collectief niet zorgen voor het kwetsbare in onze wereld, dient de overheid dringend en dwingend op te treden. Ook internationaal dient ons land krachtig in te zetten op duurzame keuzes' (pagina 10) te wijzigen in 'Wij dienen allen met kracht te kiezen

voor duurzaam handelen. Als we als collectief niet zorgen voor het kwetsbare in onze wereld, dient de overheid dringend en dwingend op te treden. Ook internationaal dient ons land krachtig in te zetten op duurzame keuzes. Hierbij houden wij zowel internationaal als mede nationaal rekening met de minder draagkrachtigen zodat ook zij aan dit belangrijke punt kunnen bijdragen.'

Preadvies Landelijk Bestuur – ontraden. Schriftelijke toelichting: Het bestuur is het er inhoudelijk mee eens dat er in de transitie naar een duurzame ontwikkeling steeds aandacht moet zijn voor de minder draagkrachtige personen, regio's of landen. Binnen het beknopte kader van een beginselverklaring vindt het bestuur dit echter een te grote mate van detaillering. In de beginselverklaring is nadrukkelijk gesteld dat de overheid oog heeft voor en bescherming biedt aan kwetsbare mensen of gemeenschappen (bv. onder 'publieke gerechtigheid'.) Wel wil het bestuur toezeggen dat het genoemde punt nadrukkelijk wordt meegenomen bij het schrijven van verkiezingsprogramma's.

Inspreker: Gijsbert Juffer, Veenendaal: Duurzaamheid is belangrijk, maar wij willen de toevoeging 'minder draagkrachtigen'.

Mevrouw Sjan Vervoort: 'Leefbaarheid van platteland'. Melkveehouders merken niks van het tot bloei komen in de samenleving. We komen om in verstikkende regels. Wij hebben veel fosfaat ellende en we hebben niks verkeerd gedaan. Ons gezin wordt de afgrond in geduwd. Dit is een oproep aan minister Schouten.

Piet: Tot Sjan Vervoort: dat is inderdaad een groot probleem dat al jaren speelt. De CU is begaan met het lot van onze boeren. Carola Schouten gaat het zeer aan het hart. We hebben te maken met Europese wetgeving, en de minister werkt er ongelooflijk hard aan om daar iets aan te doen. Sjan Vervoort: Er zijn wel oplossingen voor mogelijk, het is een administratief probleem en heeft niet alleen te maken met Europese regelgeving.

De heer Noort: Een starre tekst kan niet worden geduid dus haal dingen eruit die op een andere manier geïnterpreteerd kunnen worden

Piet: Wat betreft het amendement: duurzaamheid is kostbaar. Het amendement wil dat minder draagkrachtigen ook bijdragen, dat streven staan we achter. Het is een beginselprogramma en dat meedoen van kwetsbare mensen staat er vaak in. Wij vinden dat het voldoende geborgd is. Dus we ontraden het amendement.

De heer Juffer: Ik zou het toevoegen.

Stemming:

Voor: 102

Tegen: 279

Onthouding: 29

Het amendement is niet aangenomen.

Amendement 3: Slotwoord

Ingediend door de lokale afdeling Veenendaal.

De indiener stelt voor om de alinea 'In een vaak rusteloze samenleving mogen christenen handelen vanuit het rustgevend besef dat God deze wereld draagt en leidt met Zijn Geest. Het is goed God te blijven bidden om Zijn leiding. Het is goed God te blijven danken voor wat Hij in dit leven aan ons geeft' (pagina 12) te wijzigen in 'In een vaak rusteloze samenleving mogen christenen handelen vanuit het rustgevend besef dat God deze wereld draagt en leidt met Zijn Geest. Het is nodig God te blijven bidden om Zijn leiding. Het is nodig God te blijven danken voor wat Hij in dit leven aan ons geeft.'

Pre-advies Landelijk Bestuur: Oordeel congres. Schriftelijke toelichting: Het bestuur is het er inhoudelijk mee eens dat het nodig is de Heer dank te zeggen voor wat Hij geeft en Hem te blijven bidden om Zijn leiding. De indieners beogen de urgentie van deze belijdenis te onderstrepen. De beginselverklaring beoogt niet anders te zeggen. Door het gebed 'goed' te noemen, is gezocht naar de diepere betekenis en naar een appellerende formulering, passend bij de beginselverklaring. In onze verbondenheid met God komen wij tot onze bestemming. Onze hoop is in de Heer, wij zijn afhankelijk van Hem en daarom is gebed nodig. 'Goed' te veranderen in 'nodig' zou minder zicht kunnen geven op deze diepere laag. Het landelijk bestuur laat deze afweging aan het oordeel van het congres.

De heer Juffer: Gebed is niet alleen goed maar zeker nodig.

De heer Zijlstra: Zeg 'nodig om te bidden en goed om te danken'.

Mevrouw Plas: Zeg 'het is goed en noodzakelijk'.

De heer Juffer: We leven in afhankelijkheid van onze Schepper, ik dring aan op 'nodig'.

Piet: Nodig is het altijd, maar wij vinden goed dieper.

Stemming:

Voor: 106

Tegen: 281

Onthouding: 34

Het amendement is niet aangenomen.

Stemming over de hele beginselverklaring:

Voor: 376

Tegen: 14

Onthouding: 17

De beginselverklaring is aangenomen.

Piet Adema bedankt Wouter Beekers, die de beginselverklaring heeft vergeleken met documenten uit het verleden, met veel mensen heeft gesproken en het zo mooi geschreven heeft.

We zingen een lied.

10. Afsluiting congres door Joanne van der Schee

Joanne bedankt Harmjan en de muzikanten en eindigt met een gebed.

Bijlage: volledige toespraak Gert-Jan Segers:

Beste ChristenUnie-vrienden en vriendinnen,

Wat hebben we veel redenen om trots te zijn op onze partij. Hoewel... Mijn moeder zou protesteren bij het woord 'trots'. Ze zou zeggen: 'We zijn niet trots, we zijn dankbaar!'

En zo ben ik dankbaar voor Mirjam Bikker, onze nieuwe lijsttrekker voor de Eerste Kamer.

Gezaghebbend, gelovig, kundig, bevlogen. Het zou zomaar eens spannend kunnen worden in de Eerste Kamer en dan hebben we daar onze beste kandidaten voor nodig, Peter Ester, Tineke Huizinga, Hendrik Jan Talsma, met geweldige lijstduwers als Beatrice de Graaf en Cees Dekker. En dat allemaal onder leiding van Mirjam. Mirjam, je wilt de kar trekken en dankjewel dat je dat wilt doen! Heel veel zegen!

En zo ben ik dankbaar voor al het werk dat Roel Kuiper in de Eerste Kamer heeft gedaan. Het is je laatste periode, je hebt net je laatste algemene beschouwingen gehad. Je was altijd onvermoeibaar, spreekt met veel gezag en bent zelfs richtinggevend als het gaat om privatiseringen en een overheid die in dienst staat van het algemeen belang. Roel, we gaan nog een keer veel beter afscheid nemen, maar ik wil nu alvast tegen je zeggen, voor alles wat je hebt gedaan: dankjewel!

We mogen ook heel dankbaar zijn voor de prachtige resultaten die we geboekt hebben bij de herindelingsverkiezingen. De uitslag was goed, heel goed, boven verwachting goed. Groei in steun, groei in zetels, hopelijk ook groei in invloed. En dat is een mooie opsteker richting de Statenverkiezingen van maart.

Dank aan alle kandidaten, dank aan iedereen die geholpen heeft bij de campagne en dank aan alle kiezers die ons hun stem toevertrouwden. Op hoop van zegen!

Natuurlijk ben ik ook heel dankbaar voor onze Gideonsbende in Den Haag. Een hecht team met geweldige mensen die alles geven wat ze hebben en dat is heel veel! En er gaat geen week voorbij of we sturen mee bij cruciale beslissingen. Dan gaat het over zorg voor kwetsbaren, zorg voor de schepping, onze vrijheid. Of over een preventieakkoord, ik noem maar wat. En er gaat geen week voorbij of er valt wel een beslissing die er anders had uitgezien als we er niet bij hadden gezeten.

Het is nu precies twee jaar geleden dat we middenin de discussie over Voltooid Leven zaten en dat vond ik een heel aangrijpende discussie. We hebben toen het manifest Waardig Ouder Worden gepresenteerd. Misschien was het wel met de moed der wanhoop. We kregen steun van Jan Slagter, de ouderenbonden KBO-PCOB en een brede maatschappelijke en politieke alliantie. Het manifest is overgenomen in het regeerakkoord en is nu – aanbeveling voor aanbeveling – werk in uitvoering. Niet alleen in Den Haag maar ook in talloze gemeenten waarin we deelnemen aan het college. De maatschappelijke discussie is gekeerd, de bakens zijn verzet. De zorg voor ouderen, het omzien naar elkaar staat meer dan ooit op de kaart van Nederland. En terecht! En zo hebben we mede het verschil kunnen maken en daar ben ik zo dankbaar voor.

U merkt het, we zitten er dus wel bij als er cruciale beslissingen vallen. En dat is in Den Haag met Carola, Arie, Paul, Joël, Carla, Eppo en Stieneke, stuk voor stuk voor mensen waar ik gewoon – sorry, mam – waar ik gewoon ongelofelijk trots op ben! En ik ben dankbaar voor jullie allemaal. Voor jullie meedenken, jullie input, feedback, meeleven, meebidden. Gisteravond, zomaar een passerende man in de trein: ik wil u Gods zegen toewensen. Ik wil hem, ik wil jullie zeggen: dankjewel!

Tegelijk weet ik dat onze deelname aan de coalitie niet alleen maar een feest is voor ons. Ik weet dat we soms ook veel van *jullie* incasseringsvermogen vragen.

Als je een regeerakkoord sluit, dan zit daar soms óók een bittere pil in. En zolang ik dat in abstracte termen beschrijf, snapt iedereen me. Als je met vier hele verschillende partijen regeert, als je soms hele andere idealen hebt dan je coalitievrienden, dan moet je geven en nemen. Helder. Prima. Totdat je weet dat je niet iedereen altijd kunt helpen die je wel zou willen helpen. Totdat je de mensen om wie het gaat in de ogen moet kijken...

Dat hebben Joël en ik vorig jaar na het afsluiten van het regeerakkoord gedaan. In dat regeerakkoord hebben we een schikking getroffen. Het kinderpardon werd niet afgeschaft, zoals een meerderheid in de Kamer wil. Maar ook niet uitgebreid zoals wij en een minderheid in de Kamer willen.

Joël en ik zijn toen naar Leiden gegaan en zijn aangeschoven aan een tafel met zo'n 15 kinderen. En die kinderen hopen gebruik te kunnen maken van dat kinderpardon. Kinderen uit Armenië, Irak, Afghanistan. We hebben hen toen, een jaar geleden, moeten vertellen dat we ons sterk hebben gemaakt voor verruiming, maar dat het niet is gelukt. Dat was een moeilijk bezoek. Maar we moesten het doen. Omdat de onzekerheid waarin zij zich bevinden natuurlijk nog veel moeilijker is.

Het kinderpardon heeft deze weken opnieuw een gezicht gekregen. Nu gaat het om Hayarpi en haar zus, broertje en ouders. Vanmiddag stemmen we over een motie, mede door haar ingediend. En als ik die lees, dan zie ik daar de hartenklop van onze partij. En het is ook de hartenklop van onze fractie.

Van Joël. Wat de uitslag van de stemming vanmiddag ook wordt, ik hoop dat u één ding van me aanneemt: namelijk dat we altijd zullen blijven doen wat we kunnen om ons hart te laten spreken en dat we altijd een stap *zullen* zetten als we een stap *kunnen* zetten.

Deze week hebben we als ChristenUnie, samen met CDA en D66 en veel oppositiepartijen een motie ingediend die vasthoudt aan de discretionaire bevoegdheid van de staatssecretaris. De VVD wil daar vanaf, maar wij willen dat er, in schrijnende situaties en ook als iemand uitgedroogd is, ruimte blijft voor barmhartigheid. En die motie gaat aangenomen worden.

De motie vraagt ook om die schrijnende omstandigheden voor onder andere kinderen eerder en zwaarder te laten meewegen. Daarmee hebben we weer een stap in de goede richting kunnen zetten.

Voor en achter de schermen zullen we ook hierin blijven doen wat we kunnen. Maar ook in het besef dat wat we *kunnen*, nooit genoeg zal zijn. Dat wat we willen, wat ons ideaal is, niet binnen handbereik is. Dat we soms genoeg moeten nemen met wat nu het maximaal haalbare is.

Ik weet ook dat er mensen in onze partij zijn die zeggen: trek hier maar een streep. Hier kun je geen compromis over sluiten. En ik snap dat gevoel. Soms trekt het me ook best weleens aan, zo'n verantwoordelijkheidsvakantie. Totdat je er achter komt dat die niet bestaat.

Want het is waar dat wij verantwoordelijk zijn voor de compromissen die we sluiten. Voor dat wat we nog niet kunnen bereiken. Het is waar dat we verantwoordelijk zijn voor de kleine stappen in de goede richting die nog lang geen grote stappen zijn. Ja, daar zijn wij verantwoordelijk voor. Maar als wij doelbewust langs de zijlijn gaan staan, zijn we ook verantwoordelijk voor wat er vervolgens zonder ons gebeurt. Dan moeten we ons *ook* verantwoorden voor de gevolgen daarvan. Als er cruciale beslissingen worden genomen en je wilt er niet bij zijn, je kiest ervoor om weg te lopen, dan ben je verantwoordelijk voor wat er dan gebeurt *vanwege* jouw afwezigheid. *Vanwege* jouw weglopen.

Laat ik het concreet maken. Het is ons gelukt om veel meer geld uit te trekken voor humane opvang van vluchtelingen en voor een regeling voor *Bed, Bad en Brood*, waar het vorige kabinet nog bijna over viel. En het is nog niet gelukt het kinderpardon te verruimen. Voor beide zijn we verantwoordelijk. Maar als we weglopen en het vluchtelingenbeleid wordt minder humaan en het kinderpardon wordt afgeschaft, dan kun je niet zeggen: 'Maar ik heb schone handen'.

Je bent verantwoordelijk als je iets doet. Maar je bent ook verantwoordelijk als je niets doet. Soms is niets doen veel slechter dan iets doen. In de politiek is kun je nooit op verantwoordelijkheidsvakantie. Zo kunnen we niet anders dan politiek bedrijven als verantwoordelijke mensen, met hart en ziel, bij een open Bijbel, middenin de samenleving en middenin het hart van Den Haag.

Ook nu weer: op hoop van zegen!

Beste vrienden, terwijl we in het kabinet zitten en hard werken aan de uitvoering van het regeerakkoord weten we dat onze idealen veel verder reiken dan dat van het regeerakkoord. Terwijl we dag in dag uit knokken voor onze idealen, moeten we die idealen ook steeds herijken en vernieuwen. Steeds moeten we ons afvragen wie de mensen en groepen zijn voor wie we moeten opkomen. En dat doen we.

Tijdens ons vorige congres heb ik aangegeven dat we moeten werken aan een alternatief voor het rauwe kapitalisme, voor wat we ook wel neoliberalisme noemen. Waarin het primair gaat om winst, om de korte termijn en om het individu. Ik heb daar ons christelijk-sociale alternatief tegenover geplaatst. Daarin gaat om zorg voor elkaar, om een gehechte samenleving, ruimte voor geloof, zorg voor de schepping.

Dat alternatief brengen we op cruciale momenten in. De discussie over Voltooid Leven twee jaar geleden was zo'n cruciaal moment. En *Waardig Ouder Worden* was zo'n alternatief.

Nu is het weer een moment voor een alternatief. Maar nu voor jongeren. De jongeren van nu zijn de eerste generatie jongeren sinds de Tweede Wereldoorlog die het minder heeft dan hun ouders.

Het is de generatie die meer dan ooit studieschulden opbouwt. Minder dan de vorige generatie kans heeft op een vaste baan, een betaalbaar huis.

Het is een generatie waarvan veel jongeren vermoeid en belast zijn. Onder andere een Hogeschool en een verzekeraar hebben onderzoek gedaan naar burn-out en stress. En ze komen met percentages van tussen de 20 en 25% van jongeren voor wie het soms teveel is. Dat is een enorm hoog percentage. En de wachtlijsten bij Jeugdzorg vertellen ook een heel zorgelijk verhaal. De afgelopen maanden en weken heb ik veel ontmoetingen gehad waarin het hierover ging. Met jongeren,

studenten, hun ouders, docenten. Een student in Maastricht die me vertelde over prestatiedruk en hoe er maar iets hoeft te gebeuren of een medestudent valt om, loopt vast. Gisteravond in Assen, een jongen met tranen in z'n ogen. 'Dat van de Volkskrant, dat ging over mij.' Ik heb het er met m'n eigen dochters over gehad over hun dilemma's en die van hun leeftijdsgenoten. En ik ben onder de indruk hoe kwetsbaar jongeren soms zijn.

Ze zijn opgevoed met het sprookje dat als jij maar in jezelf investeert, risico neemt, kansen pakt, het leven alleen maar geweldig is. En zolang het goed gaat, is het leven ook mooi. Nederlandse jongeren behoren tot gelukkigste van de wereld. Maar niet alle jongeren. En niet altijd. En als je ziet dat iedereen om je heen op Instagram en snapchat blij en gelukkig is, dan voel je jezelf alleen maar ongelukkiger. Het is een soms overbelaste generatie.

Dit is het moment om voor hen op te komen. En dat is wat ik wil.

Jongeren moeten niet moedeloos worden, maar hoop hebben!

Jongeren moeten niet opzien tegen de toekomst, maar geloven dat het mooiste nog moet komen!

Jongeren moeten niet volgehangen worden met schulden, maar kansen krijgen. Op de arbeidsmarkt, de woningmarkt. We hebben nu ruim drie jaar het leenstelsel voor studenten. En het is nog ruim twee jaar voor de nieuwe verkiezingen. Als het aan mij ligt, heeft het leenstelsel zijn langste tijd gehad. We gaan praten met jongeren, samen nadenken over oplossingen, een alliantie bouwen, een manifest schrijven, een politieke alliantie bouwen en ons er sterk voor maken dat het even succesvol wordt als Waardig Ouder Worden.

Jongeren zijn de toekomst. En als wij er de schouders onder gaan zetten, dan *krijgen* zo ook weer toekomst. Daar gaan wij ons sterk voor maken! En wat zou het mooi zijn als de Polder zich ook sterk gaat maken voor jongeren én ouderen. Bonden en werkgevers hebben acht jaar, ik herhaal, acht jaar gepraat over hervorming van het pensioenstelsel. Ze waren er eigenlijk uit. Het kabinet was bereid om zeven miljard uit te trekken om dat mogelijk te maken. En toch is deze week is het Polderoverleg mislukt.

Wat op het spel staat is een pensioen voor ouderen dat zijn waarde behoudt. Is de mogelijkheid voor ouderen om eerder te kunnen stoppen met werken.

Wat op het spel staat is voor jongeren überhaupt het uitzicht op een pensioen. Is solidariteit tussen rijk en arm, en jong en oud.

Wat op het spel staat, is de Polder zelf. Mannen en vrouwen die de moed hebben om het hoogst haalbare wel te bereiken in plaats van 'nee' te zeggen en weg te lopen.

Ik weet niet precies wat er in de CAO voor vakbondsleiders en werkgevers staat, maar in ieder geval niet dat ze recht hebben op een verantwoordelijkheidsvakantie!

Ik ben aan het begin van m'n speech voor allerlei mensen dankbaar geweest. Ik voeg daar iemand aan toe. Peter van Dalen. Peter, ik ben blij dat je komend voorjaar weer de kar in Europa gaat trekken. Ik wil je ook danken voor je inzet voor Asia Bibi en je gastvrijheid voor haar advocaat, de heer Malook. (Dankwoord in het Engels aan de heer Malook. U bent een moedige man. Wij baden in veiligheid voor Asia Bibi maar u deed het met gevaar voor uw leven).

Terug naar Peter en terug naar Europa. Want ook daar komt het erop aan om neoliberale marktkrachten te beteugelen. Om van Europa geen politiek prestigeproject te maken, maar om Europa dienstbaar aan mensen te maken. Geen eurozonebudget, geen minister van Financiën, geen opmaat naar een Verenigde Staten van Europa. Maar wel een duurzaam Europa waarin de lidstaten afspreken hun schadelijke CO2-uitstoot vergaand te reduceren. Een sociaal Europa. Een EU die Microsoft en Google beteugelt. Die minimumtarieven afspreekt voor de winstbelasting en dividendbelasting van lidstaten. Zodat we niet langer meer gaan concurreren met steeds lagere belastingen voor steeds rijkere grote ondernemingen. Een Europa dat zich sterk maakt voor godsdienstvrijheid. Voor mensenrechten, wereldwijd.

En dat is het Europa waar jij, Peter, en wij met jou ons sterk voor gaan maken.

Beste mensen, hier sta ik en daar zit u. En hier zijn wij. Als hoopvolle realisten. Als mensen die geloof een stem willen geven. Beschikbaar om een zegen te zijn.

Voor een humaan vluchtelingenbeleid

Voor een beleid dat jongeren weer hoop en perspectief geeft.

Voor een Europa dat dienstbaar is aan mensen.

Zo gaan we weer verder. Op hoop van zegen!